

heruormde basisschool

**Schimmelpenninck
Van der Oye**

**Beleidsplan voor de
sociaal-emotionele ontwikkeling**

Inhoudsopgave

	pagina
1. Inleiding	3
2. Preventieve aanpak	4
2.1 Ons aanbod	4
2.2 Signaleren	5
3. Curatieve aanpak	6
3.1 Gesignaleerde problemen	6
3.2 Plan van aanpak	6
4. Pestprotocol	7
4.1 Inleiding	7
4.2 Achtergrond informatie	8
4.2.1 Wat verstaan wij onder pesten	8
4.2.2 Oorzaken van pesten	9
4.2.3 Kenmerken van de pestkop	9
4.2.4 Kenmerken van de gepeste	10
4.2.5 Signalen die wijzen op pestgedrag	10
4.3 Digitaal pesten	11
4.3.1 Inleiding	11
4.3.2 Verschillen tussen het 'traditionele' en digitale pesten	12
4.3.3 Verantwoordelijkheid	12
4.3.4 Aanpak van digitaal pesten	12
4.4 Op welke wijze wordt in onze school gewerkt aan het voorkomen van pestgedrag?	13
4.5 Hoe wordt er gehandeld in situaties, waarin pestgedrag wordt gesignaleerd?	14
4.6 Welke maatregelen worden genomen, indien deze gedragsregels niet worden opgevolgd?	15
4.7 Bij dit protocol behorende hulpmiddelen en informatiebronnen	15
5. Overzicht van materialen in de orthotheek	16
6. Bijlagen	
1. Overzicht tweewekelijkse gedragsregels	17
2. Overzicht van de pleinregels	18
3. Beschrijving Taakspel	19
4. Overzicht van de items van de GOVK en de SEO-module van het BGS 20	
5. Handleiding voor het maken van een sociogram	24
6. Adressen van zorginstellingen voor de sociaal-emotionele ontwikkeling	25
7. Informatie over externe sociale-vaardigheidstrainingen	26
8. Voorbeeld groepsregels	27
9. Ik heb de pest aan pesten	28
10. Analyseformulier 'pestgedrag'	29
11. Kinderboekenlijst pesten	30

1. Inleiding

De missie van onze protestant christelijke basisschool, zoals in de schoolgids verwoord staat, is:

‘Wij streven ernaar, dat uw kind zich optimaal kan ontwikkelen vanuit een veilige en uitnodigende omgeving, gefundeerd op de Bijbel, de liefde tot God, de naaste en de schepping.’ Staat dit er nog zo in?

Om deze missie na te streven hebben wij als school een beleidsplan sociaal-emotionele ontwikkeling opgesteld. Dit is bedoeld om het gedrag van kinderen onder elkaar en hun onderlinge verhoudingen in positieve zin te beïnvloeden.

Het is in onze ogen van groot belang, dat de kinderen zich in onze school thuis voelen. Wij streven naar een prettige, ontspannen en open sfeer, waarin de kinderen zich gerespecteerd voelen, en ervaren dat er voor iedereen, ongeacht capaciteiten en vaardigheden, de nodige belangstelling en aandacht is. Een dergelijke werksfeer, ook wel pedagogisch klimaat genoemd, vormt een basisvoorwaarde voor het bereiken van goede onderwijsleerresultaten en een positieve ontwikkeling van de kinderen. Belangrijk kenmerk binnen dit pedagogisch klimaat is dus een kindvriendelijke onderwijs-leeromgeving, waarbij **een gevoel van veiligheid en geborgenheid** bij de kinderen de grondslag vormt.

2. Preventieve aanpak

2.1 Ons aanbod

Allereerst vinden wij het van belang dat de leerkracht een sfeer creëert van rust, respect en regelmaat. Er dient sprake te zijn van vertrouwen tussen de leerkracht en de leerling, maar ook tussen de leerlingen onderling. De leerkracht heeft daarvoor een luisterend oor nodig, evenals oog voor veranderingen in het welbevinden van een kind. Om deze basishouding concreet vorm te geven maken we gebruik van concrete middelen. Daarover volgt hieronder een beschrijving.

Methoden:

Wij vinden het van belang dat kinderen zich op sociaal-emotioneel gebied goed ontwikkelen. Hiervoor werken we in groep 1 t/m 8 met de methode Kwink.

Groep 1 en 2

De methoden worden wekelijks gebruikt als bronnenboek. Er wordt gebruikt wat op dat moment aansluit bij de groep.

Groep 3 tot en met 7

Per twee weken wordt er een les van de methode gegeven. Dit is in alle groepen dezelfde les. Iedere groep is daardoor op zijn eigen niveau met hetzelfde thema bezig.

Groep 8

In groep 8 worden de kinderen ook voorbereid op het voortgezet onderwijs bij de lessen sociaal-emotionele ontwikkeling.

Groepsregels:

Als school zijn er een aantal basisregels die gelden voor elke groep. Deze hangen in elk lokaal en zijn daardoor zichtbaar voor iedereen.

Tweewekelijkse gedragsregels:

Daarnaast gebruiken we tweewekelijkse gedragsregels (zie bijlage 1). Deze worden vermeld in de nieuwsbrief van de school, om ook ouders bij onze aanpak te betrekken.

Deze regels worden in alle groepen besproken als er een nieuwe regel aan de orde is.

Kinderen worden op deze regel extra gewezen, maar ook naar voorgaande regels wordt teruggegrepen als de kinderen die overtreden.

Pleinregels:

Schoolbreed wordt gebruik gemaakt van regels voor op het plein (zie bijlage 2). Als kinderen deze regels overtreden worden zij berispt en bij ernstiger overtredingen volgt een straf. Deze kan bestaan uit het schrijven van strafregels of een pauze binnenblijven.

Taakspel:

In de groepen 3, 4, 5 en 6 wordt gebruikt van het Taakspel (zie bijlage 3 voor een uitgebreide beschrijving).

Regels overtreden:

Als kinderen de regels overtreden wordt er in eerste instantie een gesprekje met hen aangegaan over hun gedrag en worden er afspraken gemaakt voor het vervolg. Meestal is dit afdoende. Als de overtreiding echter terugkeert of direct dusdanig ingrijpend van aard is, worden kinderen gestraft. In de onderbouw kan dit zitten op een 'strafbankje' zijn. In de hogere groepen kan een straf zijn om een pauze binnen te blijven, maar ook bijvoorbeeld het schrijven van strafregels. Ook wordt van de leerlingen verwacht dat zij hun excuses maken naar elkaar toe.

Overige activiteiten:

Verder komt de sociaal-emotionele ontwikkeling aan de orde bij het vertellen van Bijbelverhalen of het voorlezen van (prenten)boeken. Ook tijdens het kringgebed wordt kinderen geleerd met elkaar mee te leven.

Tijdens (kring)gesprekken komt de sociaal-emotionele ontwikkeling ook aan bod. Dit kan naar aanleiding van wat de kinderen hebben meegemaakt op school en thuis. Soms worden ook rollenspellen gespeeld.

In sommige groepen wordt een 'zonnetje' gebruikt om een kind een week in het middelpunt te zetten. De zonnestralen worden ingevuld met positieve eigenschappen van het kind. Aan het eind van de week mag het kind het zonnetje mee naar huis nemen.

2.2 Signaleren

Om na te gaan wat het effect is van bovenstaande aanpak vinden wij het van belang om de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen structureel in kaart te brengen. Daarvoor maken wij gebruik van de GOVK voor groep 1 en 2 en van de SEO-module van het BGS voor groep 3 tot en met 8 (zie voor de items bijlage 4). Beide instrumenten worden twee keer per jaar afgenomen volgens de toetskalender. De intern begeleider analyseert de observaties en kinderen die opvallen worden besproken tijdens het eerstvolgende IB-sprekkuur. Zie verder 'Curatieve aanpak'.

3. Curatieve aanpak

3.1 Gesignaleerde problemen

De kinderen die opvallen op de GOVK of de SEO-module van het BGS worden besproken tijdens een IB-spreekuur. Hieruit kan naar voren komen dat het gedrag of de emotionele ontwikkeling van een kind zorgelijk zijn. Voor een nadere analyse kunnen de volgende instrumenten worden gebruikt:

- Licorlijst
- Gedragskenmerkenlijst
- Sociogram (Zie bijlage 5 voor de vragen die gesteld kunnen worden, de antwoorden kunnen worden ingevuld in Parnassys)

Aan de hand van al deze gegevens kan een plan van aanpak worden opgesteld.

3.2 Plan van aanpak

Allereerst wordt besproken of de gesignaleerde problematiek in de klas te hanteren is en welke reguliere aanpak in de klas wordt toegepast. Veelal is deze aanpak al toereikend. Indien dat niet het geval is, gaan we een gesprek aan met de ouders van het betreffende kind. Daarin wordt de problematiek toegelicht. Hieruit kunnen diverse vervolgstappen volgen. Soms kan het nodig zijn om meerdere gesprekken met ouders te voeren, voordat zij bereid zijn een hulptraject in te zetten. Een kind kan worden aangemeld bij een orthopedagoog (Centraal Nederland of Kidscare Orthopedagogen) voor nader onderzoek. Ook kunnen ouders direct worden verwezen naar Bureau Jeugdzorg of Eleos (zie bijlage 6 voor adressen). Indien de problematiek vooral ligt op het vlak van de sociale vaardigheden en er lijkt geen sprake te zijn van een stoornis, kan een kind worden doorverwezen naar een sociale-vaardigheidstraining. Eén keer per jaar wordt binnen onze school een laagdrempelige SOVA-training aangeboden aan vier kinderen uit groep 4 en 5. Er wordt gebruik gemaakt van de methode 'Schatjes, katjes, watjes'. Ook kunnen kinderen worden verwezen naar een externe SOVA-training (zie bijlage 7 voor informatie). In de meeste gevallen blijft er een periode contact met de ouders om het ingezette hulptraject te volgen.

Als er sprake is van een zeer brede problematiek zowel in de school- als thuissituatie kan een kind worden aangemeld bij het Zorg Advies Team (ZAT) in Nijkerk (zie bijlage 6 voor adressen). Dit kan ook als ouders moeite hebben om zelf het hulptraject in te gaan.

Eventueel kan een kind anoniem worden besproken.

Indien er sprake is van een peetsituatie wordt het pestprotocol gevolgd (Zie hoofdstuk 4).

4. Pestprotocol

4.1 Inleiding

Een specifiek onderdeel van het beleidsplan sociaal-emotionele ontwikkeling is het pestprotocol. Binnen de school doen zich buitengewoon veel situaties voor, waarin kinderen zich heel kwetsbaar opstellen binnen de leerlinggroep. Dit kan ook bij het spelen op het plein. Situaties, die gemakkelijk kunnen leiden tot gevoelens van ontevredenheid, jaloezie en je achtergesteld of zelfs genegeerd voelen. Dergelijke situaties leiden gemakkelijk tot pestgedrag. Er wordt een slachtoffer gezocht en gevonden. Er worden nog wat meelopers geronseld, en de basis is gelegd voor een langdurige pestsituatie, met alle negatieve gevolgen van dien. Uit onderzoek blijkt dat zo'n 27% van de kinderen op de basisschool wel eens gepest wordt. Dit zijn 6 tot 8 kinderen in elke klas! 4% van de kinderen geeft zelfs aan meerdere malen per week gepest te worden. Dat is in elke klas wel één kind! Op de middelbare school wordt minder gepest dan op de basisschool. Meer dan de helft van de slachtoffers van pesten praat niet over wat hen is overkomen. Niet op school, niet thuis. Ze zijn bang of ze schamen zich.

Pestgedrag is een niet te ontkennen fenomeen, dat zich de laatste jaren steeds meer voordoet bij zowel kinderen als bij volwassenen. Een fenomeen, dat zich op een brede schaal voordoet, niet alleen binnen het gezin, de club van de kerk, kinderbeschermingstehuizen, de korfbalvereniging en in en rondom de school, maar zich ook op een nog veel bredere schaal voordoet binnen de samenleving.

Pestgedrag in en rondom onze school belemmert niet alleen de voortgang van het onderwijsleerproces, doordat veel tijd aan de oplossing van dergelijk gedrag moet worden besteed, maar doet ook absoluut inbreuk op onze visie, dat wij in onze school een veilige en kindvriendelijke onderwijsleeromgeving willen nastreven.

En hoe kunnen kinderen, die hun onzekerheid en frustraties door middel van pestgedrag uiten, en tot een vast gedragspatroon maken, later als volwassenen op een respectvolle manier met andere mensen in de maatschappij omgaan?

In dit pestprotocol staan wij ook stil bij een nieuw fenomeen dat zijn intrede heeft gedaan: pesten via de nieuwe media. Voor dit digitale pesten wordt gebruik gemaakt van internet, e-mail, mobiele telefoon en chat of een combinatie daarvan. De ontwikkeling van de informatie- en communicatietechnologie biedt pesters nieuwe 'mogelijkheden'. Wat digitaal pesten is en hoe het kan worden aangepakt, komt in dit protocol aan de orde.

Met behulp van dit pestprotocol willen wij het pestgedrag binnen onze school niet alleen aanpakken nadat een pestsituatie is gesignaleerd, maar ook pestgedrag voorkomen, door dit gedrag met al zijn aspecten, gevolgen en de erbij horende rollen van pester, meeloper en gepeste bespreekbaar te maken.

Naast de nodige basisinformatie voor de leerkrachten is ook een duidelijk plan van aanpak beschreven voor situaties waarin pestgedrag wordt gesignaleerd. Dit protocol is ingebed in ons breder beleidsplan. Bij de aanpak van gesignaleerd pestgedrag worden ook de ouders intensief betrokken, omdat pestgedrag zich niet alleen beperkt tot de school en omdat oorzaken van pestgedrag zeker niet alleen binnen de school, maar vaak ook buiten de school liggen. Een aanpak werkt alleen door nauw contact met de ouders over het probleem en de aanpak hiervan te hebben.

Dit pestprotocol is een middel om de volgende doelstellingen te bereiken:

- De leerkrachten kunnen het pestgedrag signaleren en onderkennen.
- Het pestprotocol vormt een plan van aanpak ten aanzien van:
 - Het voorkomen van pestgedrag
 - Het tijdig signaleren van pestgedrag
 - Het remediëren van pestgedrag
 - De samenwerking tussen ouders en school om pestgedrag te voorkomen en te remediëren.

Met dit pestprotocol willen wij als leerkrachten van onze school, samen met de leerlingen en ouders een positieve en effectieve bijdrage leveren aan het voorkomen en bestrijden van pestgedrag.

4.2. Achtergrondinformatie

4.2.1 Wat verstaan wij onder pesten?

Het verschijnsel pesten is een zondebokfenomeen, dat inhoudt, dat leden van een groep om een bepaalde reden een soortgenoot mishandelen. Pesten kent duidelijk andere kenmerken dan plagen. Uit een plaagsituatie kan echter heel gemakkelijk een peestsituatie voortvloeien. Een duidelijk overzicht van de kenmerken van PLAGEN en PESTEN, en de gevolgen van dit gedrag vormt een basis voor het signaleren van pestgedrag:

Pesten en plagen, waar zit het verschil?

PLAGEN	PESTEN
• Is onschuldig, en gebeurt onbezonnen en spontaan. Gaat soms gepaard met humor. • Is van korte duur, of gebeurt slechts tijdelijk. • Speelt zich af tussen 'gelijken' ('Twee honden vechten om hetzelfde been'). • Is meestal te verdragen, of zelfs leuk maar kan ook kwetsend of agressief zijn. • Meestal één tegen één. • Wie wie plaagt, ligt niet vast. De tegenpartijen wisselen keer op keer.	• Gebeurt berekenend (men weet meestal vooraf goed, wie, hoe en wanneer men gaat pesten). Men wil bewust iemand kwetsen of kleineren. • Is duurzaam: het gebeurt herhaaldelijk, systematisch en langdurig (stopt niet vanzelf en na korte tijd). • Ongelijke strijd. De onmachtsgevoelens van de gepeste staan tegenover de machtsgevoelens van de pestkop. • De pestkop heeft geen positieve bedoelingen en wil pijn doen, vernielen of kwetsen. • Meestal een groep (pestkop en meelopers) tegenover één geïsoleerd slachtoffer. • Er bestaat een neiging tot een vaste structuur. De pestkoppen zijn meestal dezelfde, net zoals de slachtoffers (mogelijk wisselend door omstandigheden).

Soms kan er een verschil in beleving zijn: het slachtoffer ervaart pesten, terwijl de pesters het plagend bedoelen.

GEVOLGEN	GEVOLGEN
• 'Schaafwond' of korte draaglijke pijn (hoort bij het spel). Wordt soms ook als prettig ervaren ('Plagen is kusjes vragen'). • De vroegere relaties worden vlug weer hersteld. De ruzie of het conflict wordt snel bijgelegd. • Men blijft opgenomen in de groep. • De groep lijdt er niet echt onder.	• Indien niet tijdig wordt ingegrepen, kunnen de gevolgen (zowel lichamelijk als psychisch) heel pijnlijk en ingewikkeld zijn en ook lang naslepen. • Het is niet gemakkelijk om tot betere relaties te komen. Het herstel verloopt heel moeizaam. • Isolément en grote eenzaamheid bij het gekwetste kind. Aan de basisbehoefte om 'Bij de groep te horen' wordt niet voldaan.

	• De groep lijdt onder een dreigend en onveilig klimaat. Iedereen is angstig, en men wantrouwt elkaar. Er is daardoor weinig openheid en spontaniteit. Er zijn weinig of geen echte vrienden binnen de groep.
--	---

4.2.2. Oorzaken van pesten

Iemand die wordt gepest heeft meestal een negatief zelfbeeld, is minder mondig en lichamelijk vaak ook minder sterk dan de pester. Vaak trekt iemand die gepest wordt zich terug. Hij is vaak alleen en heeft weinig vrienden. De meeste kinderen maken wel eens ruzie met vriendjes en schoolkameraadjes. Dat hoort bij het opgroeien en bij het leven. Maar pesten is geen normaal onderdeel van het proces van vallen en opstaan dat ieder kind doormaakt in zijn jeugd.

De pester is mondig en ziet zijn slachtoffer als waardeloos. Hij heeft de neiging om agressief te worden in verschillende situaties. De relatie met zijn ouders en de situatie thuis in het algemeen kan een rol spelen. Ouders van pesters hebben soms weinig aandacht voor hun kind, maar pesten is geen normaal, aanvaardbaar gedrag.

Er zijn ontzettend veel redenen op te noemen waarom een kind wordt gepest. Een willekeurige kleinigheid kan de reden voor de pesterijen zijn: hij kan dik of dun, groot of klein zijn, een opvallende haar- of huidskleur hebben, een bril, grote of kleine oren, flaporen, een onregelmatig gebit, 'anders' zijn dan de anderen, 'verkeerde' kleren dragen, een bijzondere thuissituatie hebben, enz. Al die redenen hebben één ding gemeen: ze slaan nergens op. De pestkop gebruikt ze gewoon als excuus om zijn of haar gedrag te rechtvaardigen.

De oorzaak van het pesten ligt niet in het gepeste kind zelf. Bijzondere eigenschappen kunnen wel een aanleiding zijn, maar geen oorzaak voor het pesten. Pesten is een groepsverschijnsel. In iedere groep heeft ieder kind een eigen plekje. Een kind zal zich veilig voelen als het er mag zijn zoals het is. Orde en controle van de leerkracht bevorderen het gevoel van veiligheid. Ook het gevoel beschermd te worden door de leerkracht is belangrijk om zich veilig te voelen. Er ontstaat dan een rangorde in de groep waar kinderen zich goed bij voelen.

In een onveilig klimaat is de kans groot dat leiders pesters worden, minder weerbare kinderen de gepesten en de rest meelopers. De kinderen met leiderscapaciteiten hebben de neiging om macht uit te gaan oefenen en kinderen met weinig initiatief trekken zich nog meer terug. De meelopers kunnen zowel actief als passief meedoen met het pesten, door hun houding wordt het pesten in stand gehouden. Telkens wanneer een groep een kleine verandering ondergaat, moet de groep zich daarop instellen en ontstaat de kans op pesten. De leerkracht moet in zulke situaties dus extra alert zijn!

4.2.3. Kenmerken van de pestkop

Wij kunnen niet zomaar iemand een etiket van 'pestkop' opplakken op basis van een of meer van de volgende kenmerken en kinderen verschillen natuurlijk onderling. Maar toch is in de praktijksituatie gebleken, dat bij kinderen die pesten, vaak een of meer van de volgende kenmerken opvallen:

- Staat vrij positief tegenover geweld, agressie, en het gebruik van stoere taal.
- Imiteert graag agressief gedrag.
- Is vlugger agressief, gebruikt meer geweld.
- Lijkt assertief: zegt spontaan wat hij denkt of voelt. Komt uit voor zijn mening.
- Is vrij impulsief.
- Heeft de neiging anderen te overroepen of te domineren om controle te houden, maar is misschien minder zeker dan het lijkt.
- Wil het middelpunt zijn en is vlug jaloers.
- Is meestal fysiek sterker of omringd door sterke vrienden die zijn gezag respecteren.

- Heeft moeite met regels, grenzen, en eigen of door anderen opgelegde regels.
- Schat situaties verkeerd in.
- Schat de gevolgen van zijn gedrag verkeerd in.
- Heeft het moeilijk met stress of spanning, die van buitenaf wordt opgelegd (proefwerken, agressie van ouders, etc.).
- Lijdt vaak aan een negatieve faalangst.
- Hoe onveiliger hij zich voelt, hoe groter de behoefte aan een zondebok.
- Is niet noodzakelijk dommer of slimmer dan de rest.
- Geniet respect uit angst en niet uit waardering.
- Heeft een zwak inlevingsvermogen, is vooral met zichzelf bezig en houdt geen rekening met anderen.

4.2.4. Kenmerken van de gepeste

Wij kunnen niet zomaar iemand een etiket van 'gepeste' opplakken op basis van een of meer van de volgende kenmerken en kinderen verschillen natuurlijk onderling. Maar toch is in de praktijksituatie gebleken, dat bij kinderen die gepest worden, vaak een of meer van de volgende kenmerken opvallen:

- Houdt niet van geweld en agressief of onbeschoft taalgebruik.
- Weet niet hoe hij met agressie van anderen om moet gaan.
- Is meestal fysiek zwakker.
- Is eerder in zichzelf gekeerd.
- Is geneigd zich onderdanig of gediensig te gedragen.
- Is onzeker in zijn sociale contacten.
- Durft niet op te komen voor zichzelf.
- Heeft vaak een lage dunk van zichzelf en gelooft uiteindelijk, dat hij het verdient om gepest te worden.
- Voelt zich vaker eenzaam dan andere kinderen.
- Voelt niet goed aan, welke regels of normen er binnen de groep gelden.
- Reageert niet op de gepaste manier op druk: Begint te huilen, of gedraagt zich slaafs, gaat klikken of vleien, probeert zich vrij te kopen met snoep of geld, probeert de pestkoppen na te bootsen, maar faalt daarin.

4.2.5 Signalen die wijzen op pestgedrag

Vaak kunnen door middel van een goede observatie al bepaalde signalen van pestgedrag worden opgevangen. Door het goed observeren van kinderen in de verschillende onderwijsleersituaties en spelsituaties kunnen pestsituaties al in een vroeg stadium worden signaleerd en kan op gepaste wijze worden ingegrepen.

Signalen bij de gepeste:

- Het kind heeft blauwe plekken, of schrammen, gescheurde kleren, beschadigde boeken, en 'verliest' sportkleren en eigendommen. Let zeker op, als het kind normaliter niet slordig is. Ook als het niet weet hoe de signalen er gekomen zijn, of excuses zoekt, is er vaak meer aan de hand.
- Het kind maakt zich het liefst onzichtbaar. Zelfs zonder zichtbare aanleiding gedraagt het zich als een geslagen hondje. Het is vaak verdrietig of neerslachtig, of heeft onverwachte stemmingswisselingen met driftbuien.
- In sommige gevallen is het onhandelbaar, agressief en overspannen.
- Het staat dikwijls alleen op de speelplaats; er komen geen vriendjes thuis om te spelen en het wordt ook niet uitgenodigd om te komen spelen, of te komen op feestjes en logeerpartijen.
- Het kind zoekt het veilige gezelschap van de leerkracht of de leider.
- Als er groepjes worden gekozen, wordt het kind als laatste gekozen, of het blijft over.
- De schoolresultaten worden opeens veel slechter.

- Het kind is vaak afwezig, letterlijk of figuurlijk. Het vlucht weg in de fantasie en zorgt ervoor dat het zo nipt mogelijk op tijd op school komt, en is meteen na de bel weer weg. Op zondagavond of voor het kind naar een club moet, is het bijzonder gestresst, en zoekt redenen om niet naar school of naar de club te moeten.

Signalen bij de pestkop:

- Het kind heeft blauwe plekken of schrammen en besmeurde of gescheurde kleren van de slachtoffers, die zich hebben verdedigd.
- Zijn vriendjes zijn volgzame meelopers, die wachten op instructies van de pestkop.
- Het kind vindt het moeilijk om samen te spelen of samen te werken, omdat het altijd de baas wil zijn.
- Het verdraagt het slecht om afhankelijk te zijn van het toeval, of van de bekwaamheid of onbekwaamheid van anderen.
- Het kind verdraagt geen kritiek en wordt boos als zijn positieve beeld van zichzelf ter discussie wordt gesteld, al is het ook maar door een grapje.
- Zijn vriendjes zijn gelijkgezinden. Ze spreken vaak negatief of kleinerend over bepaalde kinderen. Wie niet bij de groep hoort, is een zwakkeling of zelfs een vijand. Ze kiezen agressieve idolen uit sport, muziek of film.
- De pestkop is regelmatig brutaal tegenover een zwakker gezinslid. Dit kan ook een ouder zijn.
- De pestkop kan zich moeilijk inleven in de gevoelens van anderen en heeft weinig of geen schuldgevoelens.
- Het kind kan moeilijk grenzen aanvaarden die door anderen worden opgelegd en verdraagt geen kritiek.
- Je krijgt de indruk, dat het kind een dubbelleven leidt: thuis of tegenover de leraar is het volgzzaam en braaf, maar je hoort klachten over het kind in onbewaakte momenten.

4.3. Digitaal pesten

4.3.1 Inleiding

Digitaal pesten, ook wel cyberpesten of digipesten genoemd, is geen op zichzelf staand verschijnsel. Het is een verzamelnaam voor verschillende soorten pestgedrag (uitschelden, bedreigen, buitensluiten, etc.), waarbij de pester gebruik maakt van de nieuwe media. De meest bekende nieuwe media zijn internet, met al zijn toepassingen, zoals e-mail en chat, en de mobiele telefoon. Mobiele telefoons zijn tegenwoordig voorzien van talloze functies en technische snuffjes. Niet alleen kun je ermee bellen of tekstberichten versturen, maar vaak ook digitale foto- of video-opnames maken, internetten en e-mailen. Kortom, toepassingen te over. Omdat het scala aan digitale toepassingen zo groot is, kan ook het digitale pesten verscheidene vormen aannemen.

Een aantal feiten op een rij:

- 98% van de kinderen in Nederland gebruikt internet
- 88% zit elke dag thuis op internet
- 1 op de 5 kinderen en 1 op de 3 jongeren wordt wel eens gepest via de e-mail of mobiele telefoon
- 1 op de 5 kinderen die chat (msn en chatboxen) heeft last van pesten en schelden tijdens het chatten
- 1 op de 10 kinderen krijgt te maken met seksuele toespelingen tijdens het chatten
- 87% van de leerlingen uit zowel basis- als voortgezet onderwijs geven aan op internet wel eens vervelende dingen mee te maken, zoals het stelen van je wachtwoord, uitgescholden worden of dat er over je geroddeld wordt

- msn is veruit de meest gebruikte internettoepassing onder leerlingen: 84% van de middelbare scholieren en 63% van de basisschoolleerlingen geeft aan dit vaak te doen

4.3.2 Verschillen tussen het 'traditionele' en digitale pesten

Digitaal pesten wordt gedefinieerd als een verschijningsvorm van pesten in het algemeen. Dit neemt niet weg dat er belangrijke verschillen bestaan tussen digitaal pesten en het oude pesten. Digitaal pesten is vaak harder (grof taalgebruik) en heeft een hogere frequentie. De drempel om iemand verbaal te kwetsen, te bedreigen of belachelijk te maken ligt online blijkbaar lager dan offline. Jongeren die zich online wel eens op een dergelijke manier uitlaten, geven aan dat zij dit grappig vinden of als spelletje beleven. Hoe de boodschap bij de ontvanger aankomt, blijft bij de pester onduidelijk. De intentie was misschien zo kwaad nog niet, het effect kan desastreus zijn. Het opzoeken van de grens kan, soms onbedoeld, leiden tot grensoverschrijdend gedrag.

Een tweede verschil tussen digitaal en traditioneel pesten heeft te maken met de mogelijke anonimiteit van digitaal pesten. Gepest worden is al erg genoeg. Wanneer de pester anoniem is, heeft dat uiteraard verstrekende gevolgen voor de mate van veiligheid die het slachtoffer ervaart. Het kan iedereen zijn, niemand is dus meer te vertrouwen. Voor de pester(s) kan de anonimiteit van digitaal pesten juist een reden zijn om het pestgedrag voort te zetten. Niemand weet immers wie er achter de pesterijen zit.

Digitaal pesten kan diep ingrijpen op het privéleven van het slachtoffer. Mocht het slachtoffer vroeger nog hopen dat het pesten na schooltijd stopte, tegenwoordig ben je nergens en nooit meer veilig. Zodra je thuis je computer aanzet, slaat de angst toe. Je telefoon zet je maar liever uit. Helemaal niet chatten of sms'en is meestal geen optie omdat het slachtoffer niet nog verder in een sociaal isolement wil komen.

Andere verschillen tussen digitaal en traditioneel pesten zijn:

- o In geval van digitaal pesten is er geen zwijgende middengroep aanwezig, er zijn geen stille getuigen.
- o Digitaal pesten is onzichtbaarder voor leerkrachten en ouders.
- o Het slachtoffer heeft, nog meer dan bij traditioneel pesten, het gevoel er alleen voor te staan: je zit alleen (op je kamer) achter de computer, het is je eigen telefoon.
- o Digitaal pesten is moeilijker als zodanig te benoemen dan traditioneel pesten. De intentie van de pester en het effect op het slachtoffer kunnen verder uiteen liggen.

4.3.3. Verantwoordelijkheid

De school, ouders of verzorgers en de leerlingen hebben hier een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Het is bij digitaal pesten namelijk niet eenvoudig een duidelijke grens te trekken tussen thuis en school. Uiteraard is het van belang dat ouders hun verantwoordelijkheid nemen en met hun kind over diens gedrag op internet praten. Een vervelende situatie in de klas kan thuis op msn in pesterijen ontaarden. Omgekeerd kan het voorkomen dat een leerling absent is omdat hij thuis via de mail bedreigingen van klasgenoten ontving. Het komt voor dat ruzies via msn op het schoolplein worden uitgevochten. Het digitaal pesten wordt op school soms eerder gesignaleerd dan thuis. Bovendien zitten de (digitale) pesters vaak op dezelfde school als hun slachtoffer(s). Digitaal pesten is daarmee een probleem dat, in samenwerking met ouders, wel degelijk vanuit school moet worden aangepakt. Maar ook de controle die ouders hebben op het internetgebruik van hun kind is erg belangrijk.

4.3.4. Aanpak van digitaal pesten

Net als het traditionele pesten is digitaal pesten niet volledig uit te bannen. Tijdig signaleren en gericht en systematisch optreden van ouders en professionals is de manier om ermee om te gaan. Het verbieden van msn op school, of soortgelijke maatregelen, zet geen zoden aan de dijk omdat het probleem er niet mee wordt voorkomen. Het pesten kan immers gewoon

op een andere plek doorgaan, waar het voor volwassenen minder zichtbaar is. Beter is het wanneer leerkrachten leerlingen goede begeleiding bij het gebruik van de computer geven. Besteed in de lessen uitgebreid en structureel aandacht aan veilig internetgedrag. Bespreek het digitaal pesten als verschijningsvorm van pesten in het algemeen. Betrek hier het schoolbeleid op en heb het met elkaar over de consequenties van pestgedrag voor alle betrokkenen. Leer de leerlingen op een goede manier om te gaan met vervelende berichten of mailtjes.

Een paar algemene aandachtspunten om de kans op en het effect van digitaal pesten te verminderen:

- Houd inlognamen en wachtwoorden geheim. Verzin een wachtwoord dat door anderen niet te raden is.
- Reageer niet op vervelende mailtjes, sms'jes of chatteksten. Bij ernstig en langdurig pestgedrag: bewaar de berichten als bewijsmateriaal door ze op te slaan of te printen.
- Vermeld tijdens het chatten nooit privégegevens, zoals echte naam, telefoonnummer, adres, school.
- Verlaat de chat als er iets vervelends gebeurt.
- Verwijder onbekenden uit de contactpersonenlijst.
- Soms is het mogelijk een contactpersoon of een e-mailadres te blokkeren of van de contactpersonenlijst te verwijderen, maak hier gebruik van!

4.4. Op welke wijze wordt in onze school gewerkt aan het voorkomen van pestgedrag?

Ter voorkoming van pestgedrag zijn in onze school de volgende maatregelen genomen en wordt in onze school de volgende werkwijze gehanteerd.

1. In kringgesprekken, en in de lessen 'Sociaal-emotionele vorming', wordt gericht aandacht besteed aan de volgende kenmerken van pestgedrag:

- De achtergronden van pestgedrag
- De structuren van pestsituaties
- De kenmerken van de gepeste
- De kenmerken van de pestkop
- De kenmerken van de volgelingen
- De gevolgen van het pestgedrag

2. Het bevorderen van wederzijds respect en waardering van de leerlingen onderling, met als uitgangspunt...

Alle mensen verschillen onderling, qua uiterlijk, qua persoonlijke eigenschappen, vaardigheden en capaciteiten. Ieder mens heeft het recht om, ongeacht zijn uiterlijk, persoonlijke eigenschappen, vaardigheden en capaciteiten, 'zichzelf' te kunnen zijn, en als zodanig te worden gerespecteerd door zijn medemensen.

3. De leerkrachten hebben kennis en inzicht m.b.t. alle aspecten van pestgedrag, en zijn vaardig in het signaleren en remediëren van pestgedrag. Alle leerkrachten zijn in het bezit van een pestprotocol en handelen conform de hierin genoemde afspraken en stappen.

4. In alle leerlinggroepen worden duidelijke groepsregels gehanteerd, die met de kinderen worden besproken. Deze groepsregels worden aan het begin van het schooljaar in overleg met de kinderen opgesteld en kunnen zonodig gedurende het schooljaar worden aangepast. De leerkracht kan ervoor kiezen om de groepsregels duidelijk zichtbaar voor alle kinderen in het lokaal op te hangen (zie Bijlage 8: Voorbeeld groepsregels).

5. In alle leerlinggroepen worden duidelijke gedragsregels ten aanzien van 'pestgedrag' gehanteerd, die met de kinderen worden besproken en waarop kan worden terug gegrepen. De leerkracht kan er hierbij ook weer voor kiezen om deze gedragsregels in het lokaal op te hangen (zie Bijlage 9: Ik heb de pest aan pesten).

6. Positief gedrag van leerlingen wordt becomplimenteerd en op deze wijze beloond.

7. Er is gedurende een kwartier voor de aanvang van de lessen, en gedurende de pauzes toezicht op het schoolplein, waarbij duidelijke gedragsregels en afspraken worden gehanteerd (zie bijlage 2: Overzicht van de pleinregels).

8. In alle leerlinggroepen wordt één keer per week een les sociaal-emotionele vorming gegeven. Voor deze lessen wordt gebruik gemaakt van de methode Klets, de SOEMO-kaarten, spelletjes en oefeningen uit Energize of wordt door de leerkracht ingegaan op actuele situaties op sociaal-emotioneel gebied.

9. Twee keer per schooljaar wordt in de leerlinggroepen 3 t/m 8 door middel van het sociaal-emotionele leerlingvolgsysteem een groepsanalyse van het (pest)gedrag gemaakt en met de IB'er besproken. De groepen 1 en 2 doen dit twee keer per jaar aan de hand van GOVK, hier is het sociaal-emotionele bij inbegrepen (zie bijlage 4 voor een beschrijving). Deze analyse kan voor de leerkracht aanleiding zijn om op groepsniveau aandacht te besteden aan het voorkomen en of remediëren van pestgedrag. Eventueel wordt er een groeps sociogram gemaakt.

10. Onder andere om digitaal pesten te voorkomen, gebruiken we een internetprotocol (link maken naar het internetprotocol of als bijlage toevoegen).

4.5. Hoe wordt er gehandeld in situaties, waarin pestgedrag wordt gesignaleerd?

In situaties, waarin pestgedrag wordt gesignaleerd wordt het volgende stappenplan gehanteerd:

1. De peestsituatie wordt in kringgesprekken binnen de betreffende leerlinggroep(en) besproken.

2. De leerkracht maakt een schriftelijk verslag van de peestsituatie. Dit verslag wordt in de zorgmap van de leerlinggroep opgeborgen. Eventueel wordt het analyseformulier gebruikt (zie Bijlage 10: Analyseformulier Pestgedrag).

Indien de leerkracht door bepaalde factoren of omstandigheden niet een duidelijke analyse van de peestsituatie kan maken en er geen duidelijkheid ontstaat over de rollen van de betrokkenen (pester, gepeste, volgelingen) wordt er overleg gepleegd met de Intern Begeleider van de school.

3. Er volgt, indien nodig, een gesprek met de gepeste, de pestkop, en de volgelingen. In het gesprek met de gepeste kan aan de orde komen dat in uitzonderlijke gevallen het zinvol kan zijn dat een kind een keer agressief reageert, zodat de pester ziet dat het kind niet alles lijdelijk over zich heen laat komen.

4. De betreffende leerling(-en) moet(-en) een keuze maken uit een literatuurlijst van kinderboeken (zie bijlage 11), waarin het thema pestgedrag centraal staat. Hij/zij maakt/maken van het gelezen boek een boekverslag, of houdt/houden een boekbespreking voor de leerlinggroep (midden- en bovenbouwgroepen).

Een overzichtsjijst van een aantal Nederlandse kinderboeken, per niveau, waarin pestgedrag centraal staat, is in de school voorhanden. In de onderbouwgroepen (groep 1 en 2) wordt de peestsituatie uitgebreid besproken en kan een leerling bijvoorbeeld uit de kring worden geplaatst, of mag in een bepaalde werkhoeke niet meer meedoen. Verder zijn alle genoemde stappen ook voor de leerlingen uit deze groepen van toepassing.

5. De peestsituatie wordt in de personeelsvergadering besproken.

6. De ouders van de gepeste en de ouders van de pestkop worden op de hoogte gesteld van de peestsituatie.

7. De leerkracht(en) van de betrokken leerling(en) bespreekt/bespreken de peestsituatie met de betrokken ouders.

8. De betrokken ouders krijgen achtergrondinformatie over pestgedrag (brochure 'Kijk naar je eigen') en het pestprotocol van de school.

9. Er wordt gezamenlijk met de betrokken ouders en de betrokken leerlingen een plan van aanpak opgesteld, en er worden afspraken ten aanzien van het gedrag van de betrokken leerlingen gemaakt. Het gespreksverslag wordt in het leerlingendossier opgeborgen.

10. In die situaties, waarin de remediëring van het pestgedrag problemen geeft, wordt de assistentie van een of meer hulpverlenende instanties (te bepalen in overleg met de ouders en gerelateerd aan de aspecten van het pestgedrag) ingeschakeld (ook in deze fase wordt de sociale kaart van de school gebruikt).

4.6. Welke maatregelen worden genomen, indien deze gedragsregels niet worden opgevolgd?

Indien de genoemde gedragsregels niet worden opgevolgd, worden de volgende maatregelen genomen.

1. Het leerlinggedrag wordt in een kringgesprek binnen de leerlinggroep besproken (onder-, midden-, en bovenbouwgroepen), en er worden met de betrokken leerling(-en) afspraken gemaakt gericht op het verbeteren van het leerlinggedrag.

2. Indien het niet opvolgen van de gedragsregels in de leerlinggroep structureel wordt, wordt gezamenlijk met de betrokken ouders en de betrokken leerlingen een plan van aanpak opgesteld en afspraken ten aanzien van het gedrag van de betrokken leerling(-en) gemaakt. Ook wordt het leerlinggedrag in de leerkrachtenvergadering besproken.

Indien het een situatie betreft, waarin ook pestgedrag wordt gesignaleerd, wordt het stappenplan, zoals in hoofdstuk 3 beschreven, gehanteerd.

3. In die situaties, waarin de remediëring van het gesignaleerde gedrag problemen geeft, wordt de assistentie van een of meer hulpverlenende instanties ingeschakeld (te bepalen in overleg met de ouders en gerelateerd aan de aspecten van het gedragsprobleem).

Deze paragraaf lijkt een herhaling van de bovenstaande.

4.7. Bij dit protocol behorende hulpmiddelen en informatie bronnen

- Informatiemateriaal voor ouders
 - # Schoolbrochure 'Stop het Pesten' (Stichting Stop het Pesten: bestaat niet meer!) Stichting Stop Pesten Nu
 - # Informatiebrochure 'Niet doen!! Stop Pesten!!'
- Kinderboekenlijst pesten (Bijlage 4)
- Methode sociaal-emotionele vorming (SOEMO-kaarten, Klets, Energize!)
SOEMO-kaarten –voor de sociaal-emotionele ontwikkeling-
De SOEMO-kaarten zijn geordend in vier mappen: map 1 groep 1,2,3
map 2 groep 3,4,5
map 3 groep 5,6,7
map 4 groep 7,8

In elke map komt het onderwerp pesten aan bod of zijn onderwerpen te vinden die aan pesten gerelateerd zijn, zoals:

- erbij horen
- assertief zijn
- voor iemand opkomen

Klets:

De volgende lessen in de methode Klets gaan over pesten:

Groep 1	les 8	Groep 5	les 8
Groep 2	les 8	Groep 6	les 8
Groep 3	les 8	Groep 7	les 6
Groep 4	les 8	Groep 8	les 6

Verder komen er in deze methode andere onderwerpen aan bod die gerelateerd zijn aan het onderwerp pesten, zoals:

- zelfvertrouwen
- groepsdruk
- weerbaar zijn

Energize!:

Groepsactiviteiten voor groot en klein. De energizers in dit boekje kunnen bij de lessen gebruikt worden voor het scheppen van een goede sfeer in de klas, het bevorderen van sociale vaardigheden, het stimuleren van samenwerking en het op gang brengen van een klassengesprek.

- Achtergrondinformatie voor leerkrachten:
 - # De Nieuwe Gedragsortotheek, Luc Koning
 - # Schatjes, katjes, watjes, training voor sociale weerbaarheid

5. Overzicht van materialen in de orthotheek

- Zie ook de lijst bij het pestprotocol (4.7)
- brochure 'De veilige school' Online niet meer te vinden, van welk jaar is die?
- Babbelspel
- Van schoolplein tot speelplaats

6. Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht tweewekelijkse gedragsregels

In het kader van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen hebben we de zgn. 'regels van de 2 weken' ingevoerd. Iedere 14 dagen staat een gedragsregel in de school centraal. Deze wordt in de groep besproken en duidelijk in de klas en in de gang opgehangen. De regels worden ook in de nieuwsbrief opgenomen.

Het gaat om de volgende regels:

1. Iedereen hoort erbij
2. Eerlijk duurt het langst
3. Wees zuinig en netjes
4. Doe je best
5. Vriendelijkheid kost niets
6. Hands thuis
7. Pas op je woorden

Bijlage 2: Overzicht van de pleinregels

- Er mag alleen gevoetbald worden met een zachte bal in de kleine pauze.
- 1 leerling tegelijk op het fietsenhok, met toestemming van de pleinwacht
- groep 5-8 tot aan de rode lijn met materiaal/ ballen
- groep 3-4 mag voetballen op het grasveldje of daar komen met materiaal
- Geen eitje leggen bij de kleuterdeur en in het fietsenhok
- Niet fietsen vanaf en tot het hek! Pleinwacht controleert. Ook om 12.00 uur en om 15.30 uur.
- Geen kinderen voor en na schooltijd naar binnen.
- Niet de bouwhekken aanraken
- Geen harde ballen, ook niet tijdens het overblijven
- Zonodig in eigen groep afspreken, dat de kinderen alleen met kinderen uit hun eigen groep mogen spelen.

Bijlage 3: Beschrijving Taakspel

Inleiding

Taakspel is een methodiek om het taakgerichte gedrag van leerlingen te laten toenemen en het regelovertredend gedrag te laten afnemen. Dit leidt tot een positief onderwijsleerklimaat waarin zowel kinderen als leerkracht prettige ervaringen opdoen. Het Taakspel is ontwikkeld door het Pedologisch Instituut in samenwerking met 15 basisscholen. Er is wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de effecten van Taakspel. Er is uit onderzoek gebleken dat het effectief is. Het taakspel is ontwikkeld voor groep 4 en 5, maar is ook bruikbaar in groep 3 en 6. Voor het invoeren van Taakspel is begeleiding nodig door iemand die daarvoor een cursus heeft gedaan.

Met Taakspel leren kinderen om vooral gedrag te laten zien dat gewenst is, dat volgens de regels is. Wanneer leerlingen zich beter aan deze regels houden, neemt onrustig, storend en eventueel aanwezig agressief gedrag af. Het taakgerichte gedrag wordt positief beïnvloed. Doordat er minder verstoringen zijn tijdens een les kan er beter gewerkt worden. Afhankelijk van de gekozen regels leren leerlingen ook meer rekening te houden met elkaar. Om dit alles te bereiken wordt gewerkt met positieve regels en de nadruk wordt gelegd op wat de kinderen goed doen. Doordat er meer complimenten uitgedeeld worden en er minder corrigerende opmerkingen gemaakt worden, neemt het gewenste gedrag toe en neemt niet gewenst gedrag af.

Het Taakspel wordt in drie fasen ingevoerd:

1. de invoeringsfase: in deze fase worden de voorbereidingen getroffen en wordt het Taakspel bij de kinderen geïntroduceerd. Vervolgens wordt het Taakspel drie keer per week gespeeld. Eerst tijdens het zelfstandig werken en later ook tijdens de instructie. De speeltijd wordt geleidelijk opgebouwd.
2. de uitbreidingsfase: in deze fase wordt het Taakspel steeds langer gespeeld, dus ook in verschillende lessen.
3. de generalisatiefase: in deze fase wordt aandacht besteed aan het in stand houden van de effecten van Taakspel, ook als het niet gespeeld wordt.

Taakspel in de praktijk

- Observatie en groepsindeling

Voordat gestart wordt met het daadwerkelijk spelen van Taakspel worden de leerlingen eerst geobserveerd. Op basis van die observaties worden groepjes gemaakt. Het is de bedoeling dat de kinderen in een groepje elkaar kunnen stimuleren en corrigeren. Daarom bestaat een groepje meestal uit 4 of 5 leerlingen. De groepjes zijn qua regelovertredend gedrag even zwaar om het spel eerlijk te kunnen spelen. Verlegen kinderen krijgen de rol van teamleider.

- Twee introductielessen

De eerste introductieles worden de regels besproken. De regels worden positief geformuleerd. Vaak gebruiken we regels die aangeven wat een kind niet mag. Maar het is dan niet altijd duidelijk voor een kind wat dan wel de bedoeling is. Als een regel positief gesteld is, weet een kind beter wat er verwacht wordt: bijvoorbeeld: Je bent stil -> pictogram. De leerlingen zijn vaak meer gemotiveerd zich aan de regels te houden als zij die zelf mogen opstellen. Daarom worden de regels voor het Taakspel samen met de leerlingen besproken en vastgesteld in deze eerste les.

In het Taakspel wordt het zich houden aan regels beloond, omdat gedrag dat beloond wordt in frequentie toeneemt. Kinderen vinden het fijn om beloond te worden. Als kinderen de beloning zelf mogen kiezen, doen ze graag hun best om de beloning te behalen. Er zijn verschillende soorten beloningen:

- sociale beloningen (compliment)
- activiteiten beloningen (iets moois maken voor in het lokaal)
- tastbare beloningen (een bloemetje op tafel)
- eetbare beloningen

- uitgestelde beloningen (bij 5 kruisjes krijg je een beloning)

In het Taakspel wordt gebruik gemaakt van dagbeloningen, weekbeloningen en maandbeloningen. Een dagbeloning is het kleinst (een sticker), een weekbeloning is iets groter (een spelletje doen) en een maandbeloning is het grootst (extra handvaardigheidles). Samen met de groep wordt in de eerste introductieles een lijst gemaakt met dag, week en maandbeloningen. De leerlingen kiezen dan aan het begin welke week- of maandbeloning ze kunnen verdienen, zodat ze weten waarvoor ze hun best doen.

De tweede introductieles maken de groepjes een teamposter. Ze kiezen dan een naam voor hun groepje en maken een bijpassende poster. Op de poster wordt de dagbeloning gegeven zodat de kinderen kunnen zien dat ze het Taakspel hebben gehaald, hoe vaak ze het hebben gehaald en hoe vaak ze het nog moeten halen om de week- of maandbeloning te verdienen. Met de kinderen wordt afgesproken hoe vaak ze Taakspel moeten winnen om een beloning te krijgen.

Aan de kinderen wordt deze les ook uitgelegd dat bij Taakspel kaarten worden gebruikt. Bij regelovertredend gedrag wordt een kaart weggehaald. Op deze manier wordt zo weinig mogelijk aandacht besteedt aan het ongewenste gedrag. Want elke reactie op ongewenst gedrag kan belonend werken, zodat het kind het ongewenste gedrag herhaalt. Hij krijgt er immers aandacht mee en aandacht is fijn. Bij de start van Taakspel krijgt ieder team een stapeltje kaarten, zovaak mogen ze dus de regel overtreden. De laatste kaart is rood, als extra waarschuwing. Ieder team dat aan het einde van het Taakspel kaarten overheeft, wint het Taakspel. Alle teams kunnen dus het Taakspel winnen, er is dus geen onderlinge wedstrijd. Het is belangrijk, zeker in het begin, dat de groepjes succes ervaren, daarom moet ieder team voldoende kaarten krijgen. Het aantal kaarten kan steeds worden teruggebracht en de tijd van het spelen kan worden uitgebreid.

- Start van Taakspel

Nu kan het Taakspel echt worden gespeeld. Dat gebeurt telkens volgens een vast stappenplan:

Vooraf:

- Ieder spel worden de regels kort besproken met de leerlingen, de pictogrammen worden daarvoor goed zichtbaar opgehangen
- De beloning wordt per week en maand afgesproken en iedere keer genoemd, zodat de kinderen weten waarvoor ze spelen.
- De tijd wordt aangegeven, zodat de kinderen weten hoelang ze het vol moeten houden. Het kan zo zijn dat het Taakspel niet gelijktijdig met de les of de opdracht eindigt. Dat moeten de kinderen van tevoren goed weten.
- De kaarten worden bij de teams neergelegd, zodat de kinderen ze goed kunnen zien.
- Dan start het Taakspel, dit wordt duidelijk aangegeven, eventueel met een signaal.

Tijdens het Taakspel:

- De leerkracht geeft complimenten aan de leerlingen en groepjes die zich aan de regels houden, zodat het gewenste gedrag in stand blijft. Vooral leerlingen die moeite hebben zich aan de regels te houden, kunnen extra ondersteunt worden door een compliment op het moment dat ze zich aan de regels houden.
- Als een leerling een regel overtreedt, wordt een kaart weggehaald. Verder wordt geen reactie gegeven op het gedrag.
- Het ongewenste gedrag wordt genegeerd.

Als het Taakspel is afgelopen:

- Als de tijd om is, zegt de leerkracht dat duidelijk
- De teams die kaarten over hebben, krijgen een compliment, ze hebben tenslotte gewonnen. Ook individuele kinderen kunnen een compliment krijgen. Het is belangrijk om daarbij duidelijk aan te geven welk gewenst gedrag er gezien is, zodat de kinderen weten wat van hen verwacht wordt.
- De beloning wordt uitgedeeld. Voor kinderen is het halen van Taakspel al een beloning op zich, maar dit wordt nog versterkt door het geven van de dagbeloning. De teamleiders mogen deze in ontvangst nemen en op de teamposter zetten.

Bijlage 4: Overzicht van de items van de GOVK en de SEO-module van het BGS

GOVK

1. Auditieve waarneming
2. Ruimtelijke oriëntatie
3. Visuele waarneming
4. Taal-denken; taal-lezen
5. Rekenen-denken
6. Taal-communicatie
7. Fijne motoriek
8. Grove motoriek
9. Sociaal-emotioneel/ spel
10. Werkhouding

Deze items zijn op de observatieformulieren verder uitgewerkt met richtlijnen voor de verschillende leeftijdsgroepen. De optelsom daarvan resulteert in een onvoldoende, voldoende of goed.

SEO-module van het BGS

Sociale interactie:

- Sociaal initiatief: zoekt nauwelijks of geen sociale contacten/ is kleverig in de contacten, legt beslag op anderen

Begint zo nu en dan sociale contacten/ neemt wel eens te weinig afstand in sociale contacten

Begint voldoende sociale contacten

Sociale ontwikkeling:

- Agressie: reageert heel vaak met agressiegedrag

Reageert nogal eens met agressie gedrag

Reageert nooit of bijna nooit met agressiegedrag

- Samenwerken: kan helemaal niet samenwerken met anderen

er zijn nog regelmatig momenten waarop het samenwerken misgaat

kan acceptabel samenwerken met anderen

- samenspelen: speelt hoofdzakelijk alleen

speelt weinig met anderen

speelt voldoende met anderen

- sociale belangstelling: heeft geen of nauwelijks interesse voor anderen/bemoeit zich constant met anderen

heeft een matige/ beperkte belangstelling voor anderen/bemoeit zich nogal eens te veel met anderen

heeft een acceptabele belangstelling voor anderen

- luisteren naar anderen: luistert in gesprekken vrijwel niet naar anderen

luistert kort/ in beperkte mate naar anderen

luistert in gesprekken voldoende naar anderen

Morele ontwikkeling:

- eerbied en fatsoen: overtreedt grenzen van eerbied en fatsoen voortdurend

overtreedt grenzen van eerbied en fatsoen regelmatig

is voldoende eerbiedig en fatsoenlijk

- aanspreekbaarheid: is niet of nauwelijks aanspreekbaar op gedrag

is soms aanspreekbaar op gedrag

is voldoende aanspreekbaar op gedrag

- eerlijkheid: heeft een afwerende houding, komt niet altijd eerlijk voor de dingen uit

is moeilijk te peilen

heeft een voldoende open en eerlijke houding

Het zelf:

- zelfbeeld: weet niet wat het zelf wil of kan (diffuus zelfbeeld)/ weet dat het heel veel niet goed kan (reëel negatief zelfbeeld)
denkt dat het heel veel niet goed kan (verondersteld onvermogen)/ denkt dat het heel veel heel goed kan (verondersteld vermogen)
reëel positief zelfbeeld
- zelfvertrouwen: over het algemeen een zwak zelfvertrouwen
wisselend zelfvertrouwen
voldoende zelfvertrouwen
- assertiviteit: komt (vrijwel) niet voor zichzelf op/ komt veel te veel voor zichzelf op
laat regelmatig over zich lopen/ komt regelmatig meer voor zichzelf op dan nodig is
komt in reële mate voor zichzelf op

Emoties:

- angst: is vaak angstig
komt soms angstig over
komt niet angstig over
- uiten: uit zich niet of nauwelijks emotioneel/ uit emoties constant
uit zich weinig emotioneel/ uit zich vaak emotioneel
kan emoties op een reële manier uitdrukken
- verwoorden: heeft nauwelijks woordenschat om gevoelens uit te drukken
heeft beperkte woordenschat om gevoelens uit te drukken
heeft voldoende woordenschat om gevoelens uit te drukken

Relatie met de leerkracht:

- contact met de leerkracht: Zoekt uit zichzelf bijna geen contact met de leerkracht/ zoekt constant contact met de leerkracht
Zoekt weinig contact met de leerkracht/ zoekt vrij veel contact met de leerkracht
Zoekt acceptabel vaak contact met de leerkracht
- inhoud van de contacten: contact is geremd en/of zeer kortdurend
contact is wisselend, soms open, soms geremd ook nog vaak kortdurend
contact is over het algemeen voldoende open en langdurend

Relaties in de groep:

- aandacht: vraagt/ trekt voortdurend aandacht van anderen
vraagt/trekt regelmatig extra aandacht
vraagt/ trekt geen extra aandacht
- regels: kan zich aan veel regels helemaal niet houden
heeft nogal eens moeite met de klasse- en schoolregels
kan zich acceptabel aan de regels houden
- vergelijken met anderen: is op een extreme manier bezig zich met anderen te vergelijken
vergelijkt zich nogal eens met anderen
vergelijkt zich op een acceptabele manier met anderen

Speel/werkgedrag:

- Motivatie: heeft een geringe motivatie voor taken
is wisselend gemotiveerd voor de taken
heeft een goede motivatie voor de taken
- zelfstandig werken: kan nauwelijks iets zelfstandig doen
heeft regelmatig moeite met zelfstandig werken
kan zich gedurende langere tijd met een taak bezighouden
- concentratie: kan zich niet of nauwelijks op een taak concentreren
kan zich gedurende beperkte tijd op een taak concentreren
kan zich gedurende langere tijd met een taak bezighouden
- overbeweeglijkheid: is storend druk en beweeglijk
is druk en beweeglijk
gedraagt zich aangepast aan de situatie
- Faalangst: is in sterke mate faalangstig
is in geringe mate faalangstig

is niet faalangstig

- spelkwaliteit (1-4): er is nauwelijks sprake van gericht en kwalitatief acceptabel spel
speelt wel, maar de kwaliteit en/of spelgerichtheid zijn matig
de spelgerichtheid en de spelkwaliteit zijn acceptabel

Bijlage 5: Handleiding voor het maken van een sociogram

In Parnassys is de mogelijkheid om 3 positieve en 3 negatieve namen in te vullen. Vraag kinderen dus om 3 kinderen te noemen die ze positief ervaren en 3 kinderen die ze negatief ervaren. Per categorie moeten het drie verschillende kinderen zijn.

Uit Parnassys kan een uitdraai gemaakt worden van deze namen. Een 'spingrafiek' is niet mogelijk.

Voorbeeldvragen:

Ik wil graag samenwerken met

Ik wil op schoolreis zitten naast => dit moeten dus 3 verschillende namen zijn

Ik speel op het plein graag met

Ik wil niet samenwerken met

Ik wil op schoolreis niet zitten naast => dit moeten dus 3 verschillende namen zijn

Ik speel op het plein niet graag met

Bijlage 6: Adressen van zorginstellingen voor de sociaal-emotionele ontwikkeling

Jeugdzorg adressen Eleos kloppen niet meer!

Eleos

Puntenburgerlaan 91a
3812 CC Amersfoort
033-4753300

Bureau Jeugdzorg

Barneveld Jonkersweg 1
3772 AN Barneveld
0342-420072

Nijkerk Molenweg 1
3862 CZ Nijkerk
033-2465682

Meerkanten Barneveld klopt nog

Bouwheerstraat 46
3772 AL Barneveld
Tel: 0342-411500

Meldpunt Kindermishandeling Heet nu Veilig Thuis (Algemeen 0800 - 2000),
Gelderland-Midden 026-4424222)
Algemeen 0900-1231230
Gelderland 026-4424222

Centrum voor Jeugd en gezin Nijkerk (klopt dit nog?! kan er niet direct wat van vinden online)

www.cjgnijkerk.nl (website doet het niet? is onveilig? link werkt niet)

033-7210460

Henri Nouwenstraat 18 te Nijkerk

Ma 13.00 – 15.00 uur

Di 18.00 – 20.00 uur

Wo 9.00 – 11.00 uur

Vr 9.00 -11.00 uur

De Haen in Hoevelaken

Do 13.30 – 15.30 uur

Ook is het mogelijk een afspraak te maken.

ZorgAdviesTeam (ZAT) (klopt dit nog?! kan er niet direct wat van vinden online)

Rita Heinen 0318-684911

Bijlage 7: Informatie over externe sociale-vaardigheidstrainingen

Vanuit het CJG worden sociale-vaardigheidstrainingen gegeven voor diverse leeftijdsgroepen. Vanuit Beweging 3.0 wordt een sociale-vaardigheidstraining gegeven voor kinderen uit de groepen 7 en 8 (niks over te vinden op de site!). Zie de betreffende websites voor concrete informatie. Websites toevoegen!

Bijv:

Kr8Kidzz (<https://www.wegwijzernijkerk.nl/agenda/kr8kidzz> of via www.pitnijkerk.nl)

Globaal werken de trainingen volgens onderstaande procedure:

- De training wordt meestal na schooltijd gegeven.
- Na aanmelding ontvangen ouders een aanmeldingsformulier. Na retournering volgt een uitnodiging voor een intake-gesprek. Dit duurt ongeveer een half uur en is met het kind en de ouders samen.
- Een training bestaat uit 10 bijeenkomsten van ongeveer 1,5 uur.
- Een groep bestaat uit 8 tot 10 kinderen en twee trainers.
- Voor de ouders is er na een paar trainingen een soort 10-minuten gesprekje en aan het eind nog een evaluatie.
- Kinderen krijgen huiswerk mee, dat moeten zij samen met ouders maken.
- Aan de training zijn geen kosten verbonden, wel wordt voor het cursusboek een bijdrage van ongeveer €40,- gevraagd.

Op deze manier hebt u een idee van hoe een training eruit kan zien.

Bijlage 8: Voorbeeld groepsregels

IN ONZE GROEP RESPECTEREN WIJ ELKAAR. WIJ DOEN DIT DOOR...

- ☺ Fatsoenlijk en verzorgd taalgebruik.
- ☺ Elkaar niet te kwetsen, te kleineren, of pijn te doen.
- ☺ Zorgvuldig met elkaars spullen om te gaan.
- ☺ Zorg te dragen voor elkaar:
 - ☺ Wij komen op voor wie gepest wordt.
 - ☺ Wij komen op voor wie niet goed meekan.
 - ☺ Wij komen op voor wie ziek is.
- ☺ Iedereen mag meedoen.
- ☺ Goed te luisteren naar de mening van anderen.
- ☺ Ervoor te zorgen, dat iedereen het naar de zin heeft.

IN ONZE GROEP DRAAGT IEDEREEN ZIJN STEENTJE BIJ...

- ☺ Wij ruimen samen onze klas op.
- ☺ Iedereen doet op zijn manier mee met het kringgesprek.
- ☺ Wij komen op voor onze eigen mening.
- ☺ Bij elke klus helpen wij elkaar een handje.

**WIJ MAKEN SAMEN GRAAG PLEZIER, MAAR NOOIT TEN KOSTE VAN EEN ANDER.
RUZIES OF MENINGSVERSCHILLEN WORDEN UITGEPRAAT,
EN NIET UITGEVOCHTEN.
EERLIJK DUURT HET LANGST: DAAR KIEZEN WIJ VOOR !!!**

(Uit: *Pesten, gedaan ermee*, Gie Deboutte) Online niet meer te vinden! Alleen tekst op een vlaamse website

Bijlage 9: Ik heb de pest aan pesten

PESTEN MAG NIET !!!

Pesten is andere kinderen lastig vallen, door te slaan, te schoppen of te schelden. Maar anderen uitlachen, bespotten en zelfs andere kinderen niet laten meespelen, is ook pesten. Het materiaal van andere kinderen met opzet beschadigen of dingen afpakken, is ook pesten. Op onze school doen wij dit niet.

WORD JE ZELF GEPEST ?

Vecht nooit terug, en scheld nooit terug. Probeer zelf een oplossing te vinden voor het probleem door er met anderen over te praten. Helpt dat niet, ga dan zo snel mogelijk naar je juffrouw of meester, en vertel eerlijk wat er is gebeurd.

ZIE JE PESTEN ?

Doe vooral niet mee. Meepesten is even erg als zelf pesten. Laat duidelijk zien, dat je het er niet mee eens bent dat er wordt gepest. Laat de gepeste leerling niet alleen, maar laat hem met jou meespelen.

Als de pestkop niet stopt met pesten, ga dan naar je juffrouw of meester.

BEN JE ZELF DE PESTKOP ?

Dan ben je fout! STOP onmiddellijk met pesten en maak het weer goed met degene die je hebt gepest. Geen mooie praatjes, maar het ECHT goed menen, zodat het pesten stopt.

SAMEN MET ALLE MEESTERS, JUFFROUWEN EN LEERLINGEN, DOEN WIJ ER ALLES AAN OM VAN ONZE SCHOOL EEN PESTVRIJE SCHOOL TE MAKEN EN ONZE SCHOOL PESTVRIJ TE HOUDEN.

(Uit: *Pesten, gedaan ermee*, Gie Deboutte) Online niet meer te vinden

Bijlage 10: Analyseformulier 'pestgedrag'

LEERLINGGROEP:	DATUM:
NAAM LEERLING (de pester):	
NAAM/NAMEN OVERIGE BETROKKENE(N): (gepeste, meeloper(s))	
KORTE BESCHRIJVING VAN DE PESTSITUATIE:	
ONDERNOMEN STAPPEN (gesprek pester + gepeste, etc.):	
GEMAAKTE AFSPRAKEN:	

Bijlage 11: Kinderboekenlijst pesten erg gedateerd!

<i>Titel</i>	<i>Schrijver</i>	<i>AVI</i>
Geef hier die bal	J. van Aalst	4
Daan durft	E. van Dort	5
Overleven in groep 7	H. Mijnders	6
Blind!	V. Klapwijk	7
Het rode zakmes	G.W. van Leeuwen-Haaften	7
FF wachtuh!!!	H. Mijnders	7
Pesten doet pijn	J.F. van der Poel	7
Zo'n vriend als Richard	I. Baron-Janssen	8
Hoe alles anders werd	Sj. Van Duinen	8
De twee-wegenkaart van Mark	J. Hage	8
Meier	F. van Houwelingen	8
Stress in groep 6	H. Mijnders	8
Een huis voor Tessa	G. Ronhaar	8
Pestkoppen	G. Velema	8
Vechten tegen pesten	G. Leguijt	9